

1517

49.

3

1.517

KRITIKA

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI
FOLYÓIRAT. MEGJELEN
MINDEN HÓ 1-ÉN ÉS 15-ÉN

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
Hírlapkönyvtár
Növedéknapló
1970. évi 796 sz.

1-2

SZERKESZTI
KÁRPÁTI AURÉL

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 670R EGY SZÁM ÁRA 20F
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL VII. KAZINCZY-Ú 2. SZ.
TELEFON 53-65

cs.

2 1.517

KRITIKA

IRODALMI ÉS
MŰVÉSZETIFOLYÓ-
IRAT. I. ÉVF. I. SZÁM.

FŐSZERKESZTŐ;

Dr. SÁMUEL VIKTOR

FELELŐSZERKESZTŐ:

KÁRPÁTI AURÉL.

1910. MÁRCIUS HÓ I.

HIVATÁSUNK.

A természet: istenalkotta természet. A művészet: emberalkotta természet. A kritika a művészet természet-filozófiája. Az a kritika, amely rosszhiszeműen vagy gyatrán tájékoztat bennünket a művészetekről, ép oly pusztítást végez lelkünkben, amelyet testi létezésünkben tenne az a természetbuvárkodás, amely hibásan magyarázná nekünk a természet erőit. A kritika ép oly hatalmas és fontos mozgató erője lelki életünknek, mint a művészet.

Minél lázasabb és fordulatosabb a művészi élet, annál nagyobb szükség van a nagy lélegzetű kritikára. Az igaz művészet mindig új vizeken vitorlázik. Az igaz kritika mindig új partokat keres.

A kritika a művészete által több a tudománynál s a tudománya által több a művészetnél. Önálló, külön, egész élete van. Nem függeléke a művészeteknek. Ezt el kell ismertetni külsőleg is. Meg kellett születnie annak a lapnak, amely egészen a kritikát szolgálja, amely már a létezésével bizonyítja, hogy a kritika a saját öncéluságáig differenciálódott.

Minden művészeti forradalom kritikai iskolákat teremtett. Ma tulteng az irány-kritika. Ez ártalmas, egészségtelen jelenség, mert az irány-kritika a lélektelen műveket is dédelgeti, ha az ő dogmáit papolják s a legtisztább műremek útját is elrekeszti, ha abban nem fedezi fel a saját dogmáit. Meg kellett születnie annak a lapnak, amely nem esküdött fel eleve semmiféle művészeti iránynak. A mely nem ismer született ellenségeket és jóbarátokat. Amely a a kritikába nem kever művészetten kívül álló szempontokat.

De nemcsak a művészetek kritikájának akarunk élni.

1
ced.

Ugy akarjuk nevelni és ellenőrizni a kritikát, ahogy a kritika a művészeteket. Meg akarjuk teremteni a kritika kritikáját.

A kritikának irányító ereje van. Azokra a kezekre, amelyek önérzetes iránymutatás helyett szélkakas módra forognak, rá fogunk ütni.

A kritika ítélőszék is. A megvesztegetett, vagy tudatlan és rosszhiszemű bírák alatt meg fogjuk mozgatni a birói széket.

A kritika eleven látást feltételez. Az üvegszemű bírálókat üvegszemére rá fogunk világítani, hadd lássák leplezett vakságukat. Ime, ezeket akarjuk.

A célunk: a fegyverünk. A szabadságunk: erőnk. A meggyőződésünk: a várunk.

Szeretetet és figyelmet kérünk a harcunkhoz.

A magyar Shakespeare és a magyar Tyrtaeus.

Jakab Ödön, a poéta, a ki sokkal jobban hasonlít Petőfihez, a szoborhoz, mint Petőfihez, a Költőhöz, a minap a kegyelet nevében kiszállott a régi magyar Shakespeare védelmére. Jakab Ödön kegyelete azonban nem Shakespeare körül szálldogál, akit ő a magyar átültetésekből különben is nagyon tökéletesen ismer, sőt mi több, Arany és Vörösmartynek sem oltároz, hogy a régi magyar Shakespeare-fordítók egy kedves szavát használjuk, mert hiszen ezek a nagy költők gyönyörűen élnek a maguk dus tőkékük kamataiból s nem szorultak a kegyelet szegényadójára.

Jakab Ödön a Szász Károly hivatalos babérjait félti a modern képrombolóktól (értsd az új Shakespeare-fordítókat) s szentnek és sérthetetlennek jelenti ki azt a műfordítót, aki egyik legsikerültebb munkájában, a Poe-féle «Holló»-ban a floort virágnak, (flower), a fowlt pedig bolondnak (fool) fordította.

Hogy Jakab Ödön csak a kegyelet koldusgarasaival tud fizetni Szász Károlynak, ezt tökéletesen értjük. Nem értjük ellenben azt, hogyan ülhetnek föl a gyengeség és gyámoltalanság e gesztusának olyan emberek is, akik tisztában vannak Szász Károly

nagy kulturtörténelmi értékével és jelentőségével, s így groteszk látványnak kell tartaniok a magyar Tyrtaeust, amint a szelid, műveltlelkű és mindenképen európai Szász Károly sirja mellett tele-tüdővel harsogja alaktalan dalát világos nappal.

Szász Károly azok közül az írók közül való, akiknek a magyar közönség nevelésében és művelésében nagy szerep jutott s aki ezt a nagy hivatását roppant könnyűséggel és gyorsasággal végezte. A magyar közönségnek igen jelentékeny része Szász Károlyból ismerte meg a nagy idegen költőket; ezek a fordítások műveltséget, izlést, tudást vittek széjjel az országban, s elég jól, nem egyszer finoman szolgálták az illető költőket is. Ámde ebből a koszorúból nem lehet hurkot fenni a mai generáció nyakára, csak azért, mert a mi érzésünk szerint Szász Károly munkájának egy részét újra kell végeznünk a Ma számára; aki pedig a hurokvető szerepére vállalkozik, az igazán sokkal jobb hasznát is vehetné a huroknak.

Abban a hódító hadjáratban, melynek a célja nagy poétákat meghonosítani, nincsenek is talán végleges csatanyerések. Ezt minden igazi fordító maga is érzi s Szász Károly is érezte. Vannak neki idevágó kijelentései abból az időből, amikor «Macbethet» fordította s éppen most került ki a sajtó alól egy igen kitűnő munka, (Bayer József: Shakespeare drámái hazánkban), amelyben gyönyörűen megvan a magyar Shakespeare-fordítások története, s a többi között Arany Jánosnak a bírálata is Szász Károly Macbethjéről. Arany ugyanis ezt a fordítást nem végleges megoldásnak, hanem csakis egy örvendetes lépésnek, egy újabb stádiumnak tekintette, szóval már ötven évvel ezelőtt sem volt azon a véleményen, a melynek számára most a Jakabok tiszteletet követelnek. Hogy az utolsó ötven esztendő alatt a magyar költői nyelv, valamint a próza is nagyot haladt, ezt ma már egy irodalmilag felnőtt ember sem vonja kétségbe, de ha ez a körülmény egyrészt ártott a régi fordítók munkájának, jelentőségüket csak még élénkebb világításba helyezi, mert hiszen a nyelv csakis azért fejlődhetett oly rohamosan, mert volt egy-két Szász Károlyunk, aki a tehetségével csiszolt, simított rajta.

Németországban a Schlegel-Tieck-féle fordítás megjelenése olyan irodalmi esemény volt, melyet csakis a Luther biblia-fordításával tudtak összehasonlítani. A mi Shakespeare-fordításunk nem

vetekedhetik a Schlegelék munkájával, s nem is független tőle, mert hiszen a magyar fordítók Schlegelékhez fordultak mindig utbaigazításért, s valamennyi tévedésüket hűségesen átvették. Ámde egyrészt a német nyelv Schlegelék korában fejlődöttebb és hajlékonyabb volt a magyarnál, másrészt a német-angol rokonságnál fogva is a német fordítók helyzete könnyebb volt s így érthető, hogy a Schlegelék munkája jobban állta az időt, mint a magyar Shekaspeare. S mégis Németországban ma minden ember tisztában van azzal, hogy a régi fordítások ideje lejárt, s míg egyrészt egyre új meg új fordítások készülnek, a régiek is új és javított kiadása készült, de azért a német berkekben nem jaidultak föl az alanyi költők.

Németország klasszikus hazája az irodalmi bolondoknak, de olyan futó bolond nem akadt, aki féltette volna a régi s irigyelte volna az új fordítókat. A németek büszkék az ő Schlegeljükre, s örülnek a sok új fordításnak, mely új meg új színben adja az ő nemzeti klasszikussá honosodott Shakespearejüket s valószínűleg arról is van sejtelmük, hogy egy igazán nagy poétával az idegen náción annyival még jobban is jár, hogy minden korban a megváltozott nyelv erejével is fölfrissitheti, mert az eredeti író eredeti fogalmazása végleges, azt a nyelv minden haladása és fejlődése ellenében, s így az elavulás ellen is védelmezi a maga sajtószere, páratlan muzsikája. A fordításoknak nem jár ez a privilégium. Ha megtették a kötelességüket, mehetnek.

És mennek is. Jakab Ödön siró szemmel néz utánuk s szidja a színpadokat (a magyar Tyrtaeus nem áll jó lábon a színpadokkal), amiért a régi klasszikus fordításokat kitessekelik az irodalmi pantheon folyosójára s a Kisfaludy-Társaság engedelmével újra merik fordítani Shakespeare-t. Jakab Ödön, aki a drámával is megpróbálkozott, azt hiszi, hogy a színpad múzeum s éppen nem mondható tévedésben sokan osztoznak vele. A színpad kénytelenségből fordított hátat a régi magyar Shakespeare-nak, mert a mai színész nem tud vonatkozásba lépni a kifejezésnek azzal a módjával, amely 30 évvel ezelőtt még elég jó lehetett. Pedig a színészt nem lehet kihagyni a játékból ott, ahol Shakespeare-ről van szó, mert Shakespeare testestől-lelkestől a színpadé volt, a színészé is, akit szeretett és fölmagasztalt s akinek ajkán soha nem hallott melódiával elevenültek meg az ő szavai.

DR. HEVESI SÁNDOR.

Magyar kritikusok.

Irodalmi és művészeti kritikusaink legnagyobb része vagy rosszhiszemű, vagy tudatlan. Legtöbbször mind a kettő együtt. Leszámítva egynéhány igazán hozzáértő s becsületes embert, — hamarjában csak Salgó Ernő, Kéri Pál, Kosztolányi Dezső, Nádai Pál, Ignotus s még egy pár név jut az eszembe, (Márkus László s Fülep Lajos évek óta hallgatnak) — kik mindenkor megőrizték a függetlenségüket, már amennyire a kritikai függetlenség nálunk megőrizhető. A többiek azonban a legnyilvánvalóbb szemérmelenséggel szolgálják saját kisdud érdekecskéiket, (aminő például egy darab elfogadtatása a Nemzetinél, vagy másutt) s az olvasóközönség lelkében kiszámíthatatlan károkat okozva, a lehangosabban s a legarrogánsabb módon találják föl szemenszedett hülyeségeiket. Régóta szükségét érezzük már annak, hogy végre minderre a legkiméletlenebb őszinteséggel rámutassunk.

Különösen a színházi kritika terén történnek botrányos dolgok. A ki elolvassa négy-öt napilap kritikáját valamelyik premiérről, méltán gondolkodóba eshet a felett, hogy ki itt a számár: ő-e, a szerző-e, vagy X. Y. Z. kritikus? Nagyon jól tudjuk, hogy minden embernek más és más lehet a véleménye ugyanarról a dologról, de hogy homlokegyenest ellenkező »igazságokat« állapítsanak meg bármelyik darabból nyilvánvalóan kitetsző, vitatkozást kizáró momentumokról, az mégis csak különös. (Pl. óriási siker volt — a közönség hidegen viselkedett, — a darab megbukott. Vagy: a darab remekmű, — a darab fércmunka stb. Lásd a napilapok kritikáit bármikor.) De még ennél is különösebb az a rettenetes tájékozatlanság, amit olykor Keszler József, Porzsolt Kálmán vagy egyéb Timár Szaniszlók árulnak el. Emlékszünk a közelmúltból egypár épületes esetre. Porzsolt Kálmán a »Liliom«-ról olyan dolgokat írt össze, hogy azok még a Pesti Hirlapból is kirittak. A legközvetlenebb s legfrappánsabbul ható szimbolizmus előtt kimeresztett szemekkel, értelmetlenül bámulva állt meg s kacagni

való — mondjuk — naivsággal állapította meg (ők mindig megállapítanak, még pedig Keszler Józseffel együtt a főpróba alatt), hogy az utolsó akkord disszonáns, fáj, bánt, nem szép, csunya, közönséges, érthetetlen. Pedig dehogy érthetetlen. Sokkal érthetőbb, mint például az : hogy miért és hogyan lett Porzsozt mester kritikus vagy egyáltalán író. Azután itt van Keszler ur, aki igen kinos zavarban volt, mikor Molnár darabjáról kellett (?) írnia. Nem tudta sehogysem elskatulyázni, nem tudta hova tenni. Érezte, hogy itt nem sokat ér, ha el is mondja négy hasábon a darab meséjének kivonatát, (ezeket a kivonatokat, mellesleg szólva még egy felsőleánytól is gyengéllenék) érezte, hogy itt valami van a dolgok mögött, amit ő sem tagadhat le, de ami nincs benne semmiféle esztétikában vagy egyéb tankönyvben. Ugyancsak ő fedezte fel azt is, hogy Ibsen a »Kisértekek«-ben az alábbi morált akarta kifejezni : Anyák, vigyázzatok gyermekeitekre s engedjétek meg, hogy elvegyék azokat, akiket szeretnek, mert különben ilyen nagy bajok lesznek belőle, mint ez a — kritika is. Ezek pedig nem kitalálások, megolvashatók voltak majdnem szóról-szóra annak idején az »Az Ujság«-ban és egyebütt. Mit tartanak vajjon ezek az urak az írói lelkiismeretről?

Irodalmi és képzőművészeti téren is épen ilyenek az állapotok. Ráskai Ferencről Margittay Ernőig sima és egyenes a sor, senki sem magaslik ki egy fél fejjel sem. Görcsöni Dénes, Rottenbiller Ödön, Lázár Béla, Lakos Alfréd, . . . eh, nincs is kedvünk folytatni. Kár a papirosért. És ezek mind irnak, kritikát irnak napnap után és megveregetik a vállát Ambrus Zoltánnak, leintik Cezanne-t vagy Rippl-Rónait.

Mindezekről a csak nálunk lehetséges lehetlenségekről fogunk beszélni ebben a rovatban. Talán használunk vele a közönségnek, amely, ha megismeri kritikussait, inkább hajlandó lesz a maga becsületes érzésére hallgatva megalkotni véleményét s nem fogja majd elhinni semmiféle »kritikusnak«, hogy Heltai Jenő közönséges pornografus és a többi.

KA.

A jóhiszemű kritikus.

A berlini magyar kiállításról általában igen szépen emlékeztek meg a német lapok. Akadt ugyan ott is egy-két Budapesti Hirlap, amely csak a törvényszerűleg bejegyzett festőcégek közepes, vizet nem zavaró, csendes kis giccseiért esett extázisba, míg a modern fiatalokkal szemben feltűnő hidegséget, vagy ellenszenvet mutatott. De legalább nyíltan, őszintén kirukkolt a véleményével, nem úgy, mint a P. H. ravasz kritikusa. Ez az ur ugyanis lapjában leadta a *Vossische Zeitung* és a *Berliner Tageblatt* kritikáinak azt a részét, mely a fiatal magyar festőket támadja. Nem tulajdonítanánk a dolognak semmi fontosságot, ha csak Kezdő-Kovács

ur privát kis játékaról lenne szó, de mert egy százezer kézen megforduló lapban történt a dolog, megérdemli, hogy pillanatra megálljunk mellette. A mondanivalónk csak ennyi: 1. A P. H. eddig sohasem ismerte el, hogy a külföldi lapok valami nagy szimpatiával irnának rólunk. Sőt, ha jól emlékszünk, néhanap föl is panaszkolta a külföldi sajtó ellenséges, igaztalan állásfoglalását. Most azonban egyszerre a legkompetensebb fórum lett előtte a *Berliner Tageblatt* és a *Vossische Zeitung*. Nem tudják kérem, hol van itt a róka elásva? 2. Nyolcvan vagy kétszáz napilap és folyóirat a legnagyobb becsülés és elismerés hangján irt ezekről a »fiatal modern óriásokról«, — de erről egy szóval sem emlékezik meg a derék nyirfagyáros. Neki csak az a két lap volt fontos. Kezdő-Kovács ur (vagy bárki más, aki azt az alig elégségesre kidolgozott fordítást elkövette) így nagyon átlátszó a jóhiszemű információ.

Ismerd meg magad.

(Hervieu 3 felvonásos színművének bemutatója a Nemzeti Színházban február 18-án.)

A darabról csak ennyit: a franciák tudják, hogy mennyire szabad becstelenné lenni. Bataille is, Bernstein is, Hervieu is.

Az előadásra vonatkozólag pedig álljon itt egy pár szemelvény a napilapok kritikáiból:

»*Gál* a generális szerepében jól eltalálta azt a katonai, merev, parancsoló, abszolút hangot, melyet a szerző megkíván... *Márkus* Emma gyönyörűen játszotta a nejét, abban a fojtott tónusban, mely annyira illik az alakhoz. *Odry* meleg és meggyőző volt, *Garamszeghy* férfias, erős, *Vizvári* és *Mihályfi* igen megfelelőek, igazak... a közönség élénk érdeklődéssel követte a darabot...«

Budapesti Hírlap. Alfa.

»A bohózszerűséget talán az elmés pointírozás teszi és az előadás, amely ismét a régi Nemzeti Színházra vallott. *Gál* megint visszaélt nagy hanganyagával, *Márkus* Emma sokat használta a szemét, itt-ott énekelt is egy kicsit. *Vizvári* Mariska talán erősen kihangsúlyozta fölületes asszonszerepének legjellemzőbb vonását, különben pedig *Odry* és ő intelligensen játszottak.

A közönség hideg maradt. Sokan ott is hagyták a darabot...«

Népszava. Bresztovszky Ernő.

»A kitűnő művészeket *Márkus* Emmát, *Gált*, *Garamszegit*, *Vizváry* Mariskát, *Mihályfit* és *Odryt* kihívták az első felvonás után kétszer, a második után hatszor; de nyílt jelenetben is megtapsolták őket. *Kiállítás és rendezés minden tekintetben kifogástalan volt.*«

Az Ujság. Keszler József.

»A Nemzeti Színházban irgalmatlanul rosszul játszották ezt a darabot. A rendezés rossz volt . . . Márkus Emilia, Gál, Odry, Vizvári Mariska és Garamszegi játszották a főbb szerepeket; valamennyien rosszul.»

A Polgár. Jákó János

»Az előadás szokványosan jó volt . . . Márkus Emilia . . . meghatott, illuziót keltett, érzélgősen szenvedett, mindenképen rászolgált a tapsra. Gál Gyula . . . sok megkapó emberséget szolgáltatott meg játékában. Odry diszkrétén volt romantikus. Nagyonkat tulozhatott volna, de nem élt a rossz alkalommal. Vizvári Mariska, Mihályfi és Garamszegi teljesen mellékessé tették mellékszerepüket. A közönség a darabot szívesen fogadta. Néha unta a sok beszédet, néha örült a szép beszédnek.«

Pesti Napló. Gerő Ödön.

»Gál játszotta a tábornokot. A darab első felében nagy hatása volt, amikor forte sőt fortissimo kitörésekkel védte a házi tűzhely szentségét. Ezért az olcsó sikerért azonban később uzsorakamatot kellett fizetnie, mert senki sem hitte el neki, hogy ez a vérvívó tigris később megbocsáthasson. Odry fess, hódító ordonánctiszt volt, a tábornoknéval való szerelmi jelenetében forróságot és igaz hangokat produkált. Márkus Emma különösen az Odryval való jelenetekben illuziót tudott adni . . . Vizvári Mariska jó volt. Mihályfi is játszott.

Egyetértés. Benda Jenő.

»Gál és Márkus Emilia ismert kvalitásaikkal tették érdekessé, vonzóvá alakjaikat. A hadnagy szerepe Odry-nak jutott. Garamszeghy játszotta Jeant, Mihályfi Doncierest és Vizvári Mariska Annát. A közönség rokonszenvesen fogadta az ujdonságot.«

Budapest. Tettes ismeretlen.

» . . . Oly szép a korrekt drámai előadás. Oly szép viritó, szemet lelket andalító, — csak egy kicsit unalmas . . . A Nemzeti Színház két kitünősége: Márkus Emilia és Gál Gyula, minden lehető megtettek, hogy alakításuk a valósággal fölerjen, Márkus egyéniségéhez különösen illett a fiatal feleség mártírsága, titkon fakadó szerelmével. Vizvári Mariska, Odry, Garamszeghy és Mihályfi játszotta még a többi szerepet, a náluk megszokott művészettel.«

Pesti Hírlap. Kézdi Kovács László

Izelítőnek azt hisszük, ennyi is elég. Csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy mit gondolnak magukban ezeket olvasván a színészek, az olvasók és a kritikák szerzői? Ezek után bizonyára nem kelt meglepetést, ha kijelentjük, hogy a darabot talán elő sem adták.

Értékelő kritika Strindberg Julia kisasszonyáról.

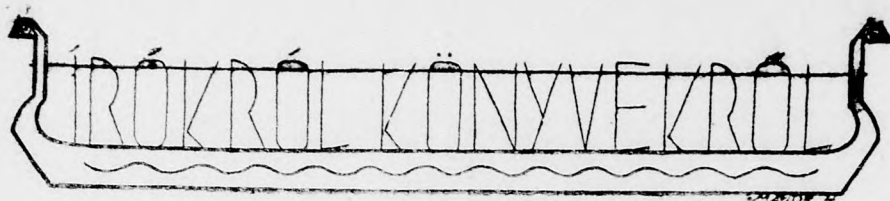
(Megjelent a *Pesti Hírlap* 1910 febr. 11-iki számában. A cikket írta *Ráskai* Ferenc, vagy akárki más.)

Neked íródott e tájékoztató referáda, óh nagyközönség, könyvelmüen hívó olvasó. Hűséges tükrét fogod kapni e darab értékének e sorok nyomán, amelyeket itt idézőjelben lesz szerencséd olvashatni. Ezt az egyfelvonásost egy *Strindberg* nevű ur merte írni, még pedig olyanformán, ahogy az ő szeme látta a dolgokat, finoman, egy kicsit képletesen, amit symbolikusnak szokás nevezni. Nagy bűn ez a fönt jelzett kritikus ur előtt. Hát hogy a fenébe ne, ahelyett, hogy egyszerűen elmondaná, amit akar, úgy egyszerűen, szürkén, amint az a kritikus ur kritikai vénájának fekszik, ahelyett ide jön elfinomodással, ködös sejtetéssel, éreztetve, hogy a dolgok mögött mult van, ami megokolja a jelent. Olyasmivel tolakodik a kritikus ur szeme elé, ami annak látóképességét megzavarja. Szokatlant idéz fel benne s a derék bíráló nem tudja, mit csináljon. (Más ilyenkor hallgat.) Hát fogja magát és rövidlátásán keresztül szűrve lead egy rövid egyszerűséggel írt kritikát az olvasók tájékoztatására, mely imígyen hangzik: »A darab egy histerikus grófnőnek a grófi inas karjába való omlásáról szól«, (t. i. ő ennyit vett észre.) *Az egész hosszadalmas, valószínűtlen és brutális, de néhány érdekes részlete megkapta a közönséget.* (A közönség mégis csak intelligensebb volt.)

Nem a rosszmájuság, hanem a meg nem értés, tájékozatlanság és agybeli gyengeség ez előrehaladott stádiuma döbenti meg a gondolkodó embert. A vakmerőség már nagyon is utat tört magának irodalmi életünkben, ha ily naivitástól és korlátoltságtól illatozó kritikát egy elterjedt (s csak ezért fontos) lap kolportál. *Strindberg* neve nem szorul reklámra, de az olvasóknak szükségük van helyesen irányító kritikusra, ki helyettük — gondolkodik, tisztán látja az értékeket, melyeket majd átplántál kicsi, neveletlen agyvelőkbe, amelyek átveszik a dolgokat, úgy, amint kapják, egyelőre intelligencia és idő híján.

Az olvasó t. i. úgy gondolja, hogy nálunk a lapoknak jutott az a szerep, hogy a tömeg izlését destillálja, finomítsa.

A mennyköbe is, ez tévedés! Ugy áll a legtöbb lapnál a dolog, ahogy a *Pesti Hírlap* urai csinálják. Pedig végre is a közönség tartja el a lapot. Megérdemelne hát egy kicsit több becsülést!

Zátonyon. (Bodor Aladár új verseskönyve.)

A huszadik század összes magyar poétáinak egy a tragikumja. Az, hogy ráébredtek ennek a nemzetnek barbár kulturátlanságára. Mindegy, hogy igazuk van-e, vagy nincsen. Érzik a lelkük fenekéig, tehát tülekedniök kell vele.

Bodor Aladárt gyötri a mi nagy kulturátlanságunk tudata. Iszonyu tusakodást folytat vele, de nem tudja lebírni. Néhány izig-vérig lovagi nő hódolatán kívül („A királynő ágya előtt”) benne van ez a kemény viaskodás minden versében. Kelevézes, csatábárdos, nagyszerű bajvivó, a kinek a gáncsvetés gondolata még csak eszébe sem ötlük. Gáncs nélküli lovag, aki talán éppen azért gyöngé arra, hogy az agyába fészkelődött fekete gondolatoknak hóhéra tudjon lenni. Nemesen küzd, de a küzdelem eldöntetlen marad.

Egyénisége, ha nem is oly világos és teljes körvonalazással, mint a »Keletiek Nyugaton« című szinte páratlanul magyar és ragyogón szellemes könyvében, — elibénk rajzolódik verseiből is. Keserű magyar ő, aki sóhajos erőfeszítéssel, dacosan és mégis gögjetörötten hódol meg a szajnaparti kultúra előtt. Baccalaureus fiú, aki imádja az édesanyját, de untalan a parasztasszonyt látja benne s csókolgatja is a kezét, meg röstelli is, hogy kérges kézre hull az a legszentebb csók, Felölti a leueurópaiabb habit noirt, de tulipánnal himes ingét nem tudja szemétre vetni; nyugat mágnese vonzza, keleté marasztalja, nem tud apostata lenni, de nagyon megingott már a hite; vergődik, küzködik, roppant erők törnek le egymást benne, — zátonyon van. Nagyszerű érzés vetette oda, de jobban esnék mégis szabad hajósnak látnunk. Aki annyi szint lát mint ő, akiben annyi mélység van, mint benne, az ne rakja magára a töprengésnek mindennél súlyosabb bilincseit. S ha még így guzsbaverten is el tudta mondani legszebb dalát: a »Magyar dalos Szentgallenben“-t, ezt a semmiféle antológiából ki nem hagyható gyönyörű verset, — akkor oly hatalmas erőnek kell benne lakoznia, hogy meg is bírjon küzdeni lassan-lassan azzal a szomorú magyar tragikummal, melynek ma ő a legtöprengőbb Hamletje.

H. K.

Sári bíró. (Népszinmű 3 felvonásban. Irta: *Móricz Zsigmond*. Megjelent a „Nyugat“ kiadásában 1910.)

Vártuk ezt a könyvet, eredeti formájában, így, aminek íródott — olvasni való könyvnek. E kedvesen, módisan megírt népszinművet tisztán a beszéd-ereje és a paraszt-hozzáképzése protegálta a színpadra. A színpad közvetlenebbül szól a szemhez és a fülhöz, mint a könyv. De azért itt sem a ruha, a szó különleges lendülése, a tájszólás fontos, hanem az ember mikénti meglátása. Emberi ábrázolás színpadi perspektívában. Ez a lényeg. Nem pedig az, hogy milyen forma műfajnak kereszteli írója.

Semmi újat, semmi szenzációsat nem hozott és nem is célzott ez a darab, mint azt írója egy nyilatkozatában maga is megjelölte. Így már Gárdonyi is látta a népet. (De ő mélyebbre nézett mindig, a ling-lobogós ing alá.) Pedig Móricztól újat vártunk. Valamit abból, a csak mai napi parasztból, akinek a sok hétköznapi formálja a lelkét. A baj, a gond, mely simává, fontoskodóvá, furfangossá gyalulja, szétzilleszti energiáját, kilendíti hazafiúi hitéből. A nagy szociális bizonytalanságot vártuk, mely szinte természetévé lett a parasztnak. Ma már nem ünnepélyes aktus a bíró-választás.

Vézna novella a darab váza. Karcsú és törekenyek a pillérei a színpadi deszka alá. Novella, szertefolyó, össze nem tartozó párbeszédkekből, epizódokból szöve. Aranyos felderítése a nép vásárnap-i beszélgetéseinek, realizálva a tájszólás kacskaringós egyszerűségével, mely a dolgok felületére, mint bájos olyanra vet világot. Nyelvezete gazdag, mint a rét, melyre dúsán omlik a nap aránya.

Szeretném, ha nem a bájos szó tola-kodnék tollam alá. Ha azt írhatnám, új parasztot ismertem meg, akit Móricz látatott meg velem. Így csak annyit, hogy okos dolog volt e darabot könyvformában kiadni, mert így megkapta azt az értéket, melyet gáncs nélkül megérdemel. Ötletes, hangulatos, szépen megírt novella, csak egy kicsit hosszú három felvonásnak.

M. D.

Az élet muzsikája. (*Harsányi Lajos* verseskönyve. A Stephaneum kiadása. 1910.)

Egy finom, széplelkű papember csendes sóhajai ezek a versek. Nem nagy igényűek, de mindenkor izlésesek. Nekünk különösen azért tetszenek, mert írójuk szakított avval a lelketlen Tárkányi utánzással, melyet a Szepessy Lászlók és egyéb jeles »költők« üznek. Modern törekvések nyilatkoznak meg ebben a könyvben s úgy sejtjük egy-két igazán szépen odasikerült sorából, hogy Harsányi Lajosnak legszebb versei még a fiókjában vannak. Nem engedte őket napfényre kerülni az »ezüst palást«.

KÉPZŐMŰVÉSZET

6

Művészház.

Megint kilenc ember. Jórészt igen fiatalok és elszomorítóan utánérzők. Festenek, rajzolnak, vésnek, kőbe, fába, érc által vájják a halhatatlanságot — és itt maradnak a rögön, vagy odaát — Cezanne körül, Páris, München és Tahiti árnyában, de mindig és minden körülmények között — utánuk, mögöttük és alattuk. Vizió, sejtelem, misztikum egyrészt, foltok, színordzsiák és disszonáns vonalvezetés másrészt — tudatlanságuk palástolására és eszmészegénységüknek »csak semmi novella« — kiáltással való mentegetésére. Kilenc fiatalok! Némelyök — talán alig a nagykorúság mesgyéjén — máris hanyatló, fáradt, újat kereső: régire, unottra bukkanó. Mások nagyot akarnak, keveset — semmitse — fognak. És búsan távozunk a régi Nemzeti szálloda beüvegezett udvarhelyiségéből; kilencen, ifjú titánok, alig maroknyi szép impressiót hagyatnak lelkünkben. *Zord* ur, *Börtsök* ur, *Rózsaffy* ur izléses rámban, izléses elrendezésben, előnyösen adják a közönségnek amijük van — amijük nincsen. Kicsiny dilettánskodások sok szószban: Van Goghtól Csók Istvánig. Egyikőjük pláne ugynevezett «fejlődő talentum.» Itt vannak a polgári iskola vizsgáin megdicséért műveitől legneoirpreszszionistább dekoratív dolgáig mind. Was ihr wollt: a Terézvárosi bucsu izlése és Kohner ur öröme; Szépművészeti Muzeumi nivó Eggenberger. Csak egy baj van! Nem így verik Rippl-Rónait. Nem ez a zseni útja, sőt még a tehetsége sem. Nem láthat valaki tavalyról az idénre másként. Csak jobban, csak különben. A részletek csupán tökéletesednek és leegyszerűsödnek, nem mulnak bele egy-egy «folt» szent frázisába, sem egy-egy más új-akadémikus jelszó kényelmes köpenye alá. Nem egyéniség az — aki a mult héten Benzurt imádtá és — mondjuk — Ballót próbálta utánózni, ma meg már a plakátstílus is sok neki. És itt jó *Sas-Brunner* ur, a Nagy Egyszerű. Látunk mi még tőle olyan ké-

pet is, ahol a fáknak levelük is lesz, nemcsak egy-két águk. Mert most egy sincs.

Két becsületes munkásember is kiállított sok-sok becsületes munkásképeket. *Mátrai* Vilmos és *Kléh* János. Ugy gondolom: adótisztek lehetnek, avagy rajztanítók, talán Székesfehérvárott. Eladni valószínűleg ők fognak legtöbbet. Mert «a türelem rózsát terem» «ki korán kell és sok vidéket fest, aranyat lel» satöbbi.

Egy magát ravaszul Harlequinnek nevező *Mészáros* Dezső nevű férfit jobb ügyhöz méltó buzgalommal »dolgozza ki« azokat a fantazmagóriáit, a melyek éppen csak akkor akceptálhatók, ha az ugynevezett szent ihlet örült tüzében fogantattak és vettettek papírra. De, bocsánat, vöröshalálfejű gombákat és hasonló jókat kigondolni, azután leülni és napokig pepecselni rajtok, apró vonalakkal, tizenöt színekkel, ez minden, csak nem őszinteség.

Fanta-Alkony megtért a sötétből a világosba. Egyszóval: odahagyta *Mednyánszkyt*, hogy feltalálja — nem, nem *Fanta-Alkonyt*, hanem *Cezannet*, meg tán *Fényes Adolfot*. De gyöngé fizikum lehet. Nem bírja a sok utánaszaladást, meg azután — csodálatos — a hétmérföldes csizmákban járóknak az első lépésük is többet jelent, mint az olyan fiuknak az összes járásai, akik a szandáltól a sevró-lakkig minden lábbelít végig próbáltak.

Utoljára hagytam két embert, akikkel nem lehet gunyolódni. Az egyik *Lakatos* Artur, aki elsősorban iparművész és ide, az olajban dolgozók közé, csak mint vendég került. Mint tervező, régi és elösmert talentum és — lám — hét társát ebben a metiérben is megelőzi. A képei becsületetesekek, de mindben van tudás is, érzés is. Nem nagy prepotenciával, de éppen elég érdekességgel fogják meg az embert. A VIII. rangosztálytól fölfelé minden szalón díszére válhatnak.

A legkülönb azonban valamennyi között (nem mondom: kissé kétes értékű dicséret) *Kövári* Szilárd. Szinte kirí ebből a kiállításból. A foltjai igazi, szerves foltok, nagy öntudatossággal, nagy tudással és nagy könnyedséggel felrakva. Szó sincs róla: tanult ő is eleget össze-vissza, de legalább érdemes volt tanulnia. Rajzban elsőrangú és mint grafikus ugyanazt a nivót miveli, amit mint piktor. Igen szimpatikus előadási modora, szemmel látható intelligenciája a kifejezési módokban, invenciója és téma-gazdagsága pedig betetőzi kvalitásait. (Itt veszem észre, hogy írásom elején rosszul használtam a kilencek-aposztrófátumot. Bocsánatot is kérek azoktól, akiket nem illet, de nem javítom ki, mert a szó illik.)

Mindezekon kívül *Mester* Jenőnek néhány erős kisebb, plasztikai munkája látható kiegészítésül. Valamint egyik kisebb szobában *Gajdusek* Erzsinek egy csomó artisztikus, bár nem a művészet fogalma alá tartozó fotografiája.

Kywrth.

A lelkiismeret.

Fenyő Miksa, a sikerült Kerr-imitátor, négy év előtt a *Figyelő* egyik cikkében valahogy ilyenformán fogalmazott meg egy hangulatos mondatot: A levegőben *békanyál* uszkált. Azóta azonban sok víz folyt le a Dunán s Fenyő Miksa rájött arra, hogy a békanyál legfeljebb kis, piszkos tavacskák tetején uszkál s hogy azt a levegőben uszkáló izét ökörnyálnak hívják. És föltámadt benne a lelkiismeret. És kijavította a négy év előtt ejtett lapsust. Kijavította pedig a *Nyugat* február 15-iki számában a *Nagyasszony*-ról írott cikk keretében a következőképen: »Csak Jászai Mari játékát kifogásoljuk. Széles gesztusok helyett — melyeknek pathosától a szépség nem mindig vitatható el — emberiesítést szerettünk volna. A *nyárutói délutánok* derűjét, finomságokat, hasonlóan az ökörnyálhoz, mely ilyenkor a levegőben szálldogál.«

Őszintén szólva, mi vártuk ezt a korigálást s bár kissé későn érkezett, örömmel üdvözlöttük. Ismerve azonban Fenyő Miksa lelkiismeretességét, nem állhatjuk meg, hogy egy újabb kis állatkát ne tegyünk a fülébe. Az ökörnyál ugyanis nem annyira *nyárutói*, mint inkább *őszi* délutánokon szálldogál. Igaz, hogy ez nem nagy különbség, de hát kérem hiába, a lelkiismeretesség nagy dolog s nem lehetetlen, hogy a pedáns írónak újabb négy esztendő leforgása alatt módjában lesz a revíziót megejteni. De reméljük, hogy akkor a körülötte elhelyezett mondatoknak is lesz közük hozzá. Mert most nincs. Hja, de hát ilyen az élet. Ilyen. So is. das Leben. Such is life. Questa e la vita. C'est la vie, c'est la vie, c'est la vie.

Beszéd- és értelemgyakorlatok.

Az alábbi beszéd- és értelemgyakorlatot Sas Ede olvasta fel a Petőfi Társaság februári ülésén, bizonyára nagy sikerrel. A kinos kis ügy a »Budapesti Napló«-ban is megjelent s onnan vettük át.

Idill.

*Ott ültünk, a
Padon, némán,
Én rád néztem,
Te meg én rám.*

*Fejünk fölött
Az akácfák
Lombjaikat
Zúgva rázták.*

*Csengett-bongott
A madárdal,
Tele volt a
Kert nótával.*

*Darázs dongott,
Tücsök cirpelt,
Fénybe' fűrdött
A kicsiny kert.*

*Ott ültünk a
Padon, némán,
Én rád néztem,
Te meg én rám.*

NADÁNYI ZOLTÁN.

Gyönyörű, de úgy érezzük, hogy a dolog nincs befejezve a tücsökcirpelésnél. Mennyivel értékesebb és hasznosabb lett volna tovább folytatni, például ebben az irányban:

*Kutya uga',
Macska nyávog,
A ló nyerit,
Ruca hápog,*

és így tovább ad infinitum.

Reméljük, hogy Nadányi Zoltán ezek után nem fog több verssel mint vendég szerepelni a Petőfi-Társaságban. Hamarosan tag lesz.

A B. H. kritizál.

A *Budapesti Hírlap* a múlt vasárnap öt hasábot irt irodalomról. Lenkei Hedvignek, sőt Alba Nevisnek is jutott többek között harmincöt-negyven sor, míg Szini Gyula könyvéről szóról-szóra a következőket mondja: »Egy sápadt asszony. Szini Gyulának ez alatt a cím alatt új regénye jelent meg Singer és Wolfner kiadásában. A könyv ára 3 korona.« Hiába, így van az, ha valakit még nem fedezett fel Rákosi Jenő.

Wollemann & Gyöngyössy.

Wollemann & Gyöngyössy be nem jegyzett cég (az „Üstökös“ udvari szállítóinak) rajzgyára régóta üzemben van már, mégis kevesen tudnak róla. Mődunkban volt érdeklődni a két fiatal és szép jövővel fenyegető üzlettárs vállalkozása után. Panaszolják, hogy a jó, öreg „Szimpli“ és a „Jugend“ hozzájuk nem méltó konkurrenciával ellenük dolgozik és hetekkel előbb leközi az ő rajzaikat, melyek pedig csak azért is megjelennek az „Üstökös“-ben, természetesen hol a „Wollemann“, hol a „Gyöngyössy“ per prokurával. — Szállítanak eredeti Thöny, Brunó Paul, Weisgerber rajzokat s a szükmarkú pesti vicclapszerkesztők oly keveset fizetnek értök, hogy még elgondolni sem lehet arcpirulás nélkül. A megrendelő izlése vagy izléstelensége szerint összeházásitanak Thöny-rajzot Weisgerberrel s az effajta éppen nem mesalliance-ot variálják. — Derék, ravasz barátainkat követendő például ajánljuk mindazoknak, akiket illet.

Szamárságok.

lai
A *Magyarország* egyik számában arról értesit, hogy Rostand átdolgozza a *Leontin hercegnőt*. (Princesse lointane) A szerkesztőség beszerezhetne egy francia szótárt (ára 3 kor.) és egy érettségizett munkatársat (ára 100 korona.) A *Budapest* egyik szinikritikusa Strindberg-ről a »dán esztetikus«-ról beszél, kinek filozófiája azon fordul meg, hogy »csak érzékiség van, semmi más«. Ez a kép-telen ujság igazán mindenre képes.

LÁPTULAJDONOS: DR. SÁMUEL VIKTOR.
SZERKESZTŐSÉG: VII., KAZINCZY-UTCA 2. SZÁM.
TELEFON 53-65 SZÁM.
SZERKESZTŐSÉGI ÓRÁK MINDEN KEDDEN D. U. 5-7